

MIROSLAV KURELAC, IVAN LUČIĆ LUCIUS,
OTAC HRVATSKE HISTORIOGRAFIJE, ŠKOLSKA
KNJIGA, ZAGREB 1994., 179 STR.

UDK 930-05 Lučić, I.

Miroslav Kurelac autor je niz studija i rasprava na temu *Izvori za povijest srednjeg vijeka* pri čemu je središte njegova znanstvenog istraživanja bilo usmjereno na razdoblje renesanse i humanizma u Hrvatskoj. Proučavajući hrvatsku historiografiju XVI-XVII. stoljeća njegov znanstveni interes najviše su privukli život i djelo Ivana Lučića Luciusa.

Na samom početku knjige, u uvodu, autor objašnjava zašto Ivana Lučića Luciusa možemo nazvati ocem hrvatske historiografije. Naime, Lucius je bio prvi povjesničar koji je u svojim brojnim dijelima primjenio znanstvena kritička načela. Svojim znanstvenim radom Lucius se uklapao u opća europska kretanja svoga vremena i "pripadao prvim eruditima, znanstvenicima novoga doba, velikim učenjacima – povjesničarima i njegovo će djelo bit ugrađeno u temelje hrvatske i moderne europske povijesne znanosti" (11).

Osoba ovakvog znanstvenog formata već je u 19. stoljeću privukla pažnju mnogih hrvatskih znanstvenika koji su nastojali izložiti prikaze i znanstvene prosudbe o Lučiću. Pri tome M. Kurelac posebno ističe radove Franje Račkoga, Vitalijana Brunellija i Bare Poparića na koje se i opširnije osvrće te ukratko navodi radove ostalih znanstvenika koji su sa raznih znanstvenih aspekata proučavali djelo Lučića. Valja napomenuti da je M. Kurelac surađivao pri objavljivanju Lučićevog djela *Povijesna svjedočanstva o Trogiru* (izašlo 1979. godine) te njegovog glavnog djela *O kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske* (izašlo 1986. godine).

U prvom djelu "Životni put Ivana Lučića Luciusa" (11-30) autor detaljno, pokazujući potpuno poznavanje izvora i radova o Luciusu, ali istovremeno i pregledno iznosi najvažnije podatke iz Luciusove biografije. Iznoseći podatke o njegovoj obitelji, prijateljima, poznanstvima sa najvažnijim znanstvenicima onoga doba autor nam na gotovo intiman način, ali potpuno znanstven, priča životnu priču Ivana Lučića Luciusa (1604.-1679. godine). Ivan Lučić rođen je u Trogiru u staroj patricijskoj trogirskoj obitelji od oca Petra i majke Klare iz obitelji Divnić. P. Lučić bio je obrazovan te je pisao pjesme i književne sastavke. Nakon očeve smrti o Iva-

nu Lučiću i njegovom bratu Jerolimu skrbništvo i brigu preuzeli su očeva sestra Jakobina i majčin brat Nikola Divnić. Završivši gradsku školu u Trogiru Ivan Lučić je otišao u Rim u *Seminarium Romanum* gdje je boravio od 1618. do 1620. godine. Iz ovog boravka izniklo je važno prijateljstvo Ivana sa Zadraninom Valerijom Pontom. Poslije Rima Lučić je upućen na daljnje školovanje u Padovu gdje je, 1630. godine, promoviran u doktora. Nakon toga povremeno boravi u Trogiru, a od 1633. opet je u Rimu gdje stječe dragocjena poznanstva sa Lukom Holstenijem, Ferdinandom Ughelijem i Giovannijem Ciampinijem. Godine 1635. opet se vraća u Trogir gdje obavlja niz važnih dužnosti u gradu. Uz sve obveze, Lučić je nastavljao intenzivan rad na prikupljanju povijesne građe uz pomoć svojih prijatelja sa studija u Rimu i Padovi, ali je vodio prepisku i sa znanstvenicima izvan zemlje (Lukom Holstenijem i Lovrom Pignorijem). Autor nas također upoznaje sa korijenima i posljedicama sukoba Ivana Lučića sa mletačkim vlastima pri čemu je Lučić zastupao stav koji M. Kurelac opisuje ovim riječima: "Temeljito upoznat sa spomenicima prošlosti, svjestan slobodština koje je nekada njegov rodni grad uživao, kao ponosan građanin Trogira, Lučić se sukobio s predstavnicima mletačke vlasti"(17). Iz ovog sukoba proizašao je Lučićev protuvenecijanski stav, a kao posljedica toga Lučić je napustio Trogir. No, kao što piše u svojoj oporuci, on je Trogir napustio zbog "rada na pisanju povijesnih djela", a u rodnom gradu za to su mu "nedostajala suvremena znanstvena pomagala i djela pisana kritičkom znanstvenom metodom, izvori i osobe s kojima bi se mogao posavjetovati te uopće znanstveno ozračje"(19). Od 1655. godine Lučić se ponovno nastanjuje u Rimu. U tom razdoblju on surađuje sa Stjepanom Gradićem, Leonom Alatijem, F. Ughelijem, G. Ciampinijem, A. Borelijem, Fabrettijem, znanstvenicima okupljenima oko Akademije kraljice Kristine Švedske i drugih rimskih akademija, te posebno L. Holstenijem. I dalje je radio na prikupljanju i prepisivanju građe i literature iz arhiva i knjižnica grada Rima te je prikupljao građu koju su mu prijatelji donosili iz domovine. Autor opisuje kako je Lučić organizirao, uz znanstveni, svoj privatni život u Rimu u ovom razdoblju. Godine 1657. Lučić je objavio svoje prvo djelo "Vita B. Ioannis confessoris episcopi Traguriensis" te svoje bilješke o tome djelu. Ono što je najvažnije kako ističe M. Kurelac jest da se Lučić metodološki "tim djelom uključio u moderna kritička izdanja života svetaca, kako su u to doba u Europi započeli izdavati poznati bolandisti u "Acta Sanctorum""(24). Autor nas upoznaje sa svim problemima na koje je Lučić nailazio prilikom izdavanja svog glavnog djela "De regno Dalmatiae et Croatiae" koje je konačno izašlo iz tiskare Joannesa Blaeua u Amsterdamu 1666. godine. Zatim je Lučić nastavio rad na djelu "Memorie istoriche di Tragurio" koje je izašlo 1673. godine. Autor upozorava da su u ovom djelu Lučića

obrađeni i neki problemi iz šire povijesti Dalmacije. Iste je godine u Veneciji izašlo i Luciusovo djelo "Incriptiones Dalmaticae". Posebnu pozornost autor usmjerava na odnos između Ivana Lučića i Zadrana Valerija Pontea koji su se u dugom razdoblju prijateljevanja često dopisivali. Iz ovih pisama saznajemo o znanstvenim, ali i intimnim problemima Lučića. Važnu ulogu u razvoju Lučića kao znanstvenika imao je njegov boravak u Rimu, "središtu znanstvenog, kulturnog i umjetničkog života" (27). Kao svestrana osoba Lučić se zanima i za arheologiju, geografiju, matematiku, fiziku i astronomiju te graditeljstvo. Ivan Lučić Lucius umro je u Rimu 11. siječnja 1679. godine, a pokopan je u crkvi sv. Jeronima.

Veći dio studije M. Kurelac posvetio je proučavanju znanstvenog djela Ivana Lučića Luciusa podijelivši ga na Luciusova glavna i ostala djela.

Prvo djelo koje je autor analizirao jest Lučićevo izdanje i popratne bilješke uz tekst "Života sv. Ivana Trogirskog" (*Vita B. Ioannis confessoris episcopis Traguriensis et eius miracula, Romae, 1657.*). Autor nas upoznaje sa duhovnim okruženjem u kojem je Lučić živio u Trogiru, a koje je na razne načine bilo obilježeno osobom sv. Ivana Trogirskog. O njemu su pisane pjesme, razne verzije životopisa i legende. Lučićeva obitelj, a i sam Lučić bio je operarij trogirске katedrale. Prilikom drugog boravaka u Rimu Lučić je od obitelji Orsini (Ursini) prikupio nekoliko epigrama posvećenih sv. Ivanu Trogirskom. Ono što autor ističe, a što je Lučićevo djelo posebno izdvajalo od ostalih o sv. Ivanu, jest da je on "Život sv. Ivana Trogirskog" "zasnovao kao povijesnu obradu, kao kritički povijesni komentar" (34). Lučić je pomoću dokumenta nastojao utvrditi vjerodostojnost teksta ovog djela, a kao predložak za rad poslužio se latinskom redakcijom "Života sv. Ivana Trogirskog" u izdanju Ivana Stafilića. Što se tiče bilježaka, autor napominje da su one rečenice ili dio rečenice iz samog teksta na koju se odnosi Lučićeva napomena ili opširniji komentar (36). Posebno je zanimljivo kako M. Kurelac objašnjava ulogu sv. Ivana u Trogiru, ali i u cijeloj Dalmaciji u drugoj polovici 17. stoljeća. Autor ističe da je sv. Ivan Trogirski "bio ne samo za Trogir već i za cijelu Dalmaciju duhovni i svjetovni program i s obzirom na odnose prema inozemstvu" (37). Jednu od osnovnih zadaća koju je Lučić sebi postavio bila je utvrditi kada je sv. Ivan bio biskup u Trogiru, te je zaključio da je sv. Ivan bio biskup 31 godinu prije nego što je Koloman postao kraljem. Sve je to bilo obavljeno na temelju analize izvora. Nadalje, Lučić je nastojao "utvrditi osnovne podatke o sv. Ivanu i glavne karakteristike njegova lika" (39). Posebno se osvrnuo na pitanje porijekla sv. Ivana pri čemu je Lučić dopustio mogućnost da je on potjecao iz rimske obitelji Orsini, no autor upozorava da u kasnijim njegovim djelima sv. Ivana više ne povezuje sa Orsinijima. Autor zatim analizira Lučićevo viđenje pojedinih epizoda iz života sv. Ivana posebno njegovu političku ulogu kao i vrijeme

njegove smrti. Lučićevo je mišljenje bilo da je sv. Ivan imao misiju mirotvorca prilikom Kolomanovog osvajanja Dalmacije (posebno Zadra). Posebno se autor osvrnuo na Lučićevo objašnjenje dvaju događaja: oskvrnuća tijela i otmice ruke sv. Ivana što su učinili Mlečani. Autor navodi da bilješke koje Lučić iznosi uz taj dio *Vitae* pokazuje Lučićev antimletački stav. Iznimno je zanimljivo autorovo objašnjenje ovog dijela *Vitae*. Naime, autor kaže da je "sakaćenjem trogirske svetinje izražena mletačka prepotencija spram Trogirana kojima je pogažen i dijelom otet sveti zaštitnik grada, a taj je na duhovnom, nadnaravnom planu kao i na svjetovnom, vremenskom, bio identitet grada i građana. Gledajući na duhovnu i političku djelatnost sv. Ivana za njegova života, njegov lik bio je za Trogirane i životni i politički program"(54). Ovim zaključkom autor je, zapravo, ukazao na daljnje mogućnosti istraživanja lika sv. Ivana iznoseći vrlo jasne ideje o povezanosti zajednice i sveca. Time je dao osnovne smjernice za buduće analize koje bi trebale biti vezane uz hagiografiju, dariaz vrlo razvijenu znanost u okviru europske historiografije. I Lučić se, navodi autor, služio modernom metodom kritičke analize izvora oslonivši se na hagiografska djela objavljena u "Acta Sanctorum" od tzv. bolandista te se zato "može ubrojiti u prve erudite povjesničare onoga doba"(58). Lučićevo djelo "Vita B. Ioannis confessoris episcopi Traguriensis", zaključuje autor, "nalazi se na početku znanstvene kritičke historiografije u Hrvata"(59).

Drugo djelo o kojem autor govori u ovoj studiji jest "O kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske – De regno Dalmatiae et Croatiae" prvi puta objavljeno 1666. godine. M. Kurelac upućuje nas u sadržaj djela, detaljan opis svih njenih dijelova, od naslovne stranice, preko posvete, sadržaja, karata. Napominje da je najpotpunije izdanje ovoga djela ono iz 1668. godine. Autor donosi i popis kasnijih izdanja upozoravajući na pojedine promjene u sadržaju, te popis talijanskih i hrvatskih prijevoda ovog djela sve do najnovijeg iz 1986. na kojem je i sam autor radio. Zatim donosi hrvatski prijevod predgovora koji Lučić započinje značajnim riječima "čitatelju Dalmatincu, ljubitelju istine!" te uvoda u "De regno" u kojem Lučić objašnjava razloge koji su ga ponukali na pisanje djela. I ovoga puta autor nas upozorava da je ovo djelo rezultat "dugotrajan rada i usvajanja modernih historiografskih koncepcija"(75) te da spada "među prva djela europske kritičke historiografije"(78).

Sljedeće Lučićevo djelo koje M. Kurelac analizira u knjizi jest "Natpisi dalmatinski – Inscriptiones Dalmaticae" koje je objavljeno u Veneciji 1673. godine. Autor iznosi sadržaj djela te Lučićevu napomenu da je on ove natpise želio objaviti u knjizi "De regno Dalmatiae et Croatiae", ali zbog žurbe oko izdavanja učinio je to samo djelomično. Autor napominje da je ovo djelo prva tiskana zbirka natpisa hrvatskog autora, a da je njen temelj bila zbirka M. Marulića "Inscriptiones Saloni-

tanae". Autor također donosi popis kasnijih izdanja "Natpisa dalmatinskih" te analizira Lučićev prilog ovom djelu "Notae et Memoriale Pauli de Paulo", jedan od najvažnijih izvora za hrvatsku povijest u doba Anžuvina.

"Povijesna svjedočanstva o Trogiru – Memorie istoriche di Tragurio ora detto Trau" djelo je tiskano u Veneciji 1673. godine. Autor napominje da se Lučić nije bavio samo poviješću Trogira već je iznio neke događaje i iz povijesti Dalmacije i Hrvatske. Djelo je sastavljeno od šest knjiga, a priloženo mu je rodoslovlje ugarsko-hrvatskih kraljeva te tri karte (Dalmacije, područja Trogira, Splita i Šolte te Trogira). Lučić u djelu, navodi autor, prilaže originalne dokumente ili prevedene na talijanski jezik. Autor napominje da je ovo djelo "prva cjelovita povijest jednog našeg grada koja je dugo ostala prva i jedina"(88). Na kraju autor iznosi popis kasnijih izdanja, prijevoda te podatke o rukopisima ovoga djela.

Nadalje autor analizira djelo "Statut i reformacije grada Trogira – Statuta et reformationes civitatis. Tragurii" izašlog u Veneciji 1708. godine. Lucius je ovo djelo objavio na račun vlastitih novčanih sredstava, za dobro domovine, "a beneficio della patria"(93). No, na putu da se to djelo objavi ispriječile su se venecijanske vlasti, a sve spletko oko objavljivanja autor pregledno izlaže. Neki Lučićevi postupci pri obradi Statuta pokazuju "o autorovu smišljenom i razložnom zahvatu u tekst Statuta i, što je najvažnije, odgovara cilju, a taj je bio da se istaknu i što jasnije izraze stara prava i autonomija grada Trogira u njegovu osnovnome temeljnom pravnom dokumentu Statuta koji je Lučiću značio trajni spomenik gradskih sloboda"(96), zaključuje M. Kurelac na kraju analize ovoga djela.

U drugom djelu studije M. Kurelac razmatra ostala djela Ivana Lučića Luciusa. "Današnji Ilirik – Illyricum hodiernum" karta je i komentar priložen uz šestu knjigu djela "De regno". Kasnije je ta karta bila priložena za izdanje "Atlas maior" Joannesa Blaeua uz poseban komentar. Detaljno analizirajući samu kartu te Lučićeve namjere izdavanjem te karte, autor se posebno osvrće na problem posvete banu Petru Zrinskom koju ova karta nosi u izdanju "De regno" iz 1668. godine. Zanimljivo je da Lučić donosi grbove s krunama na karti koji "odgovaraju koncepciji njegova djela koje govori o "regnumu" i time ističe samostalnost spomenutih zemalja (Dalmacije, Hrvatske, Slavonije, Bosne)"(104). Kada je Marin Statilić pronašao fragment "Satiricon" Tita Petronija Arbitra u knjižnici Nikole Čipika ovo je pobudilo veliko zanimanje u Europi, ali i veliki interes Ivana Lučića. U velikoj znanstvenoj polemici oko ovog fragmenta sudjelovali su, pored Lučića, mnogi europski znanstvenici (posebno francuski i rimski). Sam Lučić je tijekom ove polemike opisao u djelu "Memorie istoriche di Tragurio".

Posljednje Lučićevo djelo koje autor analizira u studiji jesu njegovi "Prilozi Ortelijevim geografskim djelima i leksikografskim djelima M.A. Baudranda". Ovaj Lučićev rad proizlazi iz suradnje sa braćom Baudrand na novom izdanju "The-saurusa" pri čemu je Lučić izvršio obradu povijesno-zemljopisnih termina na području "Illyricuma". Posebnu je pažnju, ističe autor, posvetio pojmovima koji do tada "prema njegovu mišljenju, nisu dovoljno obrađeni ili su čak bile netočne informacije"(112).

U sljedećem poglavlju M. Kurelac govori o korespondenciji Ivana Lučića koja se može podijeliti u dvije skupine:

1. Pisma Ivana Lučića pojedinim naslovnici.
2. Pisma raznih pošiljalaca Ivanu Lučiću.

Autor obrađuje pisma koja je Lucius pisao zadarskom arhidakonu Valeriju Ponte-u, knezu i banu Petru Zrinskom i Marku Forstallu, tajniku Zrinskih (sadržaj jed-nog od pisama Petru Zrinskom autor donosi u cjelini), pisma Franji i Danijelu Divniću (rodacima iz Šibenika), pisma Franji Soppeu i Jerolimu Grisogonu, pisma Luki Holste-niju te pisma nizu drugih suvremenika i suradnika. U drugoj se skupini pisma koja je Lucius dobivao od Valerija Ponte-a, Šimuna Ljubavca, Karla Vrančića, Hektora Hektorovića te niza europskih znanstvenika (J. Spon, G. Wheler, A. Pegy, Petit Medi-co i dr.). Autor napominje da je u pismima "Lučić neposredniji nego u objavljenim djelima i često iskazuje svoja intimna mišljenja i raspoloženja, kao i otvorenije stavove spram raznih aktualnih pitanja iz politike, kulture i znanosti"(124). Također su ona vrlo važan izvor za proučavanje njegove znanstvene misli i metode.

U poglavlju naslovljenom "Metodologija povijesnog istraživanja" autor anali-zira metodologiju rada Luciusa na povijesti te ističe da su njegova znanstvena istraživanja i pisanja povijesnih djela "usko vezana za njegov studij u Padovi i znanstveni boravak u Rimu"(125) i napominje da je njegovo povijesno istraživanje posebno obilježeno studijem prava. Autor također ističe da se Lučić u svojim istraživanjima znatno oslanja na nekoliko svojih suradnika posebno Valerija Pon-tea i Stjepana Gradića. Značajno je Lučićevo prihvaćanje i primjena metode bolan-dista prilikom pisanja "Života sv. Ivana Trogirskog" što je izraženo u brojnim bilješkama uz ovo djelo.

U pisanju ostalih djela za Lučića je osnova bila izvorni materijal koji se mora kritički analizirati. Ovakav njegov pristup pisanju znatno je otežao rad na djelu "De regno Dalmatiae et Croatiae" jer je, kako autor ističe, njegov moderni pristup istraživanju otvorio do tada potpuno nepoznate puteve. Osim golemog rada na prikupljanju građe, Lučić je morao poznavati paleografiju, diplomatiku, sfragi-stiku, kronologiju i druge pomoćne povijesne znanosti. U prikupljanju građe znat-

no su mu pomogli prijatelji, a posebno se među njima ističe S. Gradić koji je, kako autor zanimljivo primjećuje, bio Lučićev "alter ego". Upravo je djelo "De regno", svojim modernim znanstvenim pristupom te kritičkim izvorima temelj znanstvenog pisanja povijesti u Hrvatskoj. Lučić je odbacivao sve pomodne pokušaje da se uključi u pisanje neznanstvenih djela, genealoškog tipa, popularnih u ono vrijeme. Tako se "odlučno suprotstavio fantastičnim, tada omiljenim tezama, da su hrvatske vlasteoske obitelji, pa i rod Zrinskih, podrijetlom iz slavničkih rimskih obitelji" (133). I djelo "Memorie istoriche di Tragurio" sličnog je karaktera. Lučić je iznosio malo komentara jer mu je želja bila da izvori svjedoče sami za sebe. On je tražio uzroke i posljedice događajima i nastojao uočiti glavne crte koje su odlučujuće i utjecale na tijek događaja. Jedno od ciljeva svih Lučićevih djela bilo je da "progovori o slobodinama grada Trogira, a kroz to i o posebnom statusu ostalih dalmatinskih gradova" (134-135). Autor zaključuje da je u svojim djelima Lučić "ostavio ono što ga je i potaklo na pisanje povijesnih djela: pravo, iskreno i nesebično "svjedočanstvo ljubavi prema domovini" (137).

Posljednje poglavlje naslovljeno je "Mjesto i značenje Ivana Lučića Luciusa u hrvatskoj i europskoj historiografiji". Iako nam je autor na više mjesta u knjizi ukazao na izvanredno značenje osobe Ivana Lučića za hrvatsku i europsku historiografiju u ovom poglavlju on sažeto iznosi sve kvalitete koje su krasile Ivana Lučića kao znanstvenika. Da bismo bolje razumijeli vrijednost Ivana Lučića kao povjesničara autor nas upozna sa povjesničarima i povjesnim djelima razdoblja koje je neposredno prethodilo Luciusovom vremenu. Ovo je razdoblje, XV-XVI. stoljeće u kojem su povijesna djela pisana nekritički i zapravo su pseudoznanstvenog karaktera (Vinko Pribojević, Faust Vrančić, Franjo Glavinić, Dinko Zavorović, Tomko Mrnavić, Mavro Orbini, Juraj Ratkaj) vezana uz tada modernu teoriju o autohtonosti naroda i stanovništva. Autor se opširnije osvrće na djela V. Pribojevića "De origine successibusque Slavorum", M. Orbina "Il Regno degli Slavi hoggi corrotamente detti Schiavoni Historia", Ludovika Tuberona Crijevića "Commentarii de temporibus suis", J. Ratkaja "Memoria Regum et banorum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae". Unutar ove renesansne historiografije Lučićevih prethodnika autor napominje da valja istaći historiografska djela Matije Vlačića Ilirika ("Ecclesiastica Historia") i Franje Petrića ("Della historia dieci dialoghi") koja su bila "kameni međaši u razvoju povijesne znanosti, kako glede utvrđivanja metodologije povijesne znanosti tako i glede primjene nove povijesne metode" (142). Nedvojbeno je, smatra autor, da su na mjesto Ivana Lučića u hrvatskoj i europskoj historiografiji bitno utjecala djela M. Vlačića i F. Petrića. Osnovno načelo pisanja povijesnih djela, kako je Lučić istaknuo u "De regno Dalmatiae et Croatiae", za

njega je spoznaja istine. Prekid Lučića sa renesansnom historiografijom nalazimo u njegovoj "težnji da se postigne objektivnost slična egzaktnim znanostima, tzv. prirodoznanstvena "objektivnost""(145). Već je naprijed spomenuto da se Lučić u pisanju svojih djela koristio dostignućima europskih znanstvenika u čijim je projektima i sam surađivao. Cjelokupni znanstveni rad Ivana Lučića Luciusa pripada u vrhunska djela europske erudicije XVII. stoljeća te ga "s pravom možemo nazvati ne samo piscem prve hrvatske povjesnice nego i utemeljiteljem hrvatske znanstvene historiografije"(146). Kada vidimo koje je sve arhive autor prošao tražeći izvore o Ivanu Lučiću (Dubrovnik, London, Pariz, Rim, Split, Venecija, Šibenik, Vatikan, Zadar, Zagreb, Beograd) te popis literature prepoznajemo predanost autora pri stvaranju ove studije. Ova izuzetno vrijedna studija Miroslava Kurelca svakako je do danas najpotpuniji prikaz života i djela Ivana Lučića Luciusa, to je djelo u koje je autor uložio veliki znanstveni napor. Važno je istaknuti da ova knjiga ujedno pokazuje na kakav način bi suvremena hrvatska historiografija trebala pristupati proučavanju pojedinih problema iz svoje prošlosti. Znanstvenim i metodološkim pristupom, a istovremeno jasnim i zanimljivim stilom pisanja ova studija pripada modernoj europskoj historiografskoj školi.

Zoran Ladić